

VAI TRÒ CỦA VIỆT NAM TRONG QUÁ TRÌNH HÌNH THÀNH VÀ PHÁT TRIỂN CỘNG ĐỒNG ASEAN

The role of Vietnam in the formation and development of the Asean Community

Võ Văn Thật, Trần Thị Hạnh Lợi*

Trường ĐH Sài Gòn

TÓM TẮT

Sự ra đời của Cộng đồng ASEAN là một trong những bước phát triển quan trọng của Tổ chức Hiệp hội các quốc gia Đông Nam Á (ASEAN). Cộng đồng này được hình thành trên 3 trụ cột chính: Cộng đồng Chính trị - An ninh; Cộng đồng kinh tế; Cộng đồng Văn hóa - Xã hội. Trong quá trình hình thành và phát triển của Cộng đồng ASEAN, Việt Nam đã thể hiện rõ vai trò quan trọng với những đóng góp lớn lao trên cương vị là Chủ tịch ASEAN cũng như là quốc gia thành viên. Những đóng góp của Việt Nam đã góp phần đưa ASEAN trở thành một cộng đồng với sự liên kết chặt chẽ, góp phần kiến tạo hòa bình và phát triển thịnh vượng của khu vực cũng như thế giới.

Từ khóa: Cộng đồng, ASEAN, Cộng đồng Chính trị - An ninh; Cộng đồng kinh tế; Cộng đồng Văn hóa - Xã hội.

ABSTRACT

The establishment of the ASEAN Community is one of the most significant developments of the Association of Southeast Asian Nations (ASEAN). This community is built upon three fundamental pillars: the ASEAN Political-Security Community, the ASEAN Economic Community, and the ASEAN Socio-Cultural Community. Throughout the formation and development of the ASEAN Community, Vietnam has demonstrated its critical role, making significant contributions both as the ASEAN Chair and as a member state. Vietnam's active participation has been pivotal in fostering greater cohesion within ASEAN, facilitating peace-building, and promoting regional prosperity, which in turn has had a profound impact on global stability.

Keywords: Community, ASEAN, ASEAN Political-Security Community, ASEAN Economic Community, ASEAN Socio-Cultural Community

1. Đặt vấn đề

Ngày nay, trong xu thế toàn cầu hóa, các tổ chức liên kết khu vực đang ngày càng đóng vai trò quan trọng. Nó không chỉ là minh chứng cho sự phát triển của một khu vực trên thế giới mà còn đóng vai trò quan trọng đối với sự phát triển của các quốc gia thành viên. ASEAN, một trong

những tổ chức đang ngày càng có vị thế quan trọng ở khu vực châu Á - Thái Bình Dương cũng nằm trong số đó.

Sau 32 năm hình thành và phát triển, Hiệp hội các quốc gia Đông Nam Á (ASEAN) từ một tổ chức gồm 5 quốc gia thành viên đã phát triển, mở rộng với 10 thành viên trong khu vực. Năm 2022, Đông

*Tác giả liên hệ: tthloi@sgu.edu.vn

Timo, quốc gia cuối cùng của Đông Nam Á trở thành quan sát viên của ASEAN. Tháng 12 năm 2015, sau những nỗ lực không ngừng, ASEAN chính thức trở thành một Cộng đồng chung.

Cộng đồng ASEAN (AC) hình thành là kết quả nỗ lực của tất cả các thành viên có liên quan. Sự ra đời của cộng đồng này đã tạo nên sự gắn kết chặt chẽ hơn giữa các quốc gia trong khu vực, tạo bước đột phá để các quốc gia này tiếp tục phát triển và đạt được những thành tựu lớn trong những thập kỷ tiếp theo.

Sự hình thành AC đã phản ánh được tốc độ phát triển của khối liên kết các quốc gia thành viên ở Đông Nam Á, cũng là dịp để các nước này thể hiện được vai trò to lớn của mình thông qua những đóng góp quan trọng vào sự hình thành và phát triển của cộng đồng.

Việt Nam tuy mới chỉ gia nhập ASEAN vào năm 1995, tuy nhiên, trong suốt những năm sau đó, Việt Nam đã có nhiều nỗ lực, đóng góp vào sự phát triển của tổ chức, cũng như việc hình thành AC sau này. Những đóng góp của Việt Nam thể hiện rõ trên hai phương diện: Thành viên và Chủ tịch của ASEAN.

2. Nội dung

2.1. Sự hình thành Cộng đồng ASEAN

Được thành lập trong bối cảnh Chiến tranh lạnh đang bao trùm khắp thế giới, ASEAN đã trải qua quá trình phát triển với nhiều biến động. Bước vào thế kỷ XXI, ASEAN không chỉ tạo nên những nền tảng quan trọng cho sự phát triển của các quốc gia thành viên, mà còn đóng vai trò trung tâm trong các cơ chế hợp tác và cấu trúc khu vực ở châu Á - Thái Bình Dương. Với tốc độ phát triển của mình ASEAN đã thu hút được nhiều quốc gia, trong đó có các nước lớn, các tổ chức khu vực và toàn cầu

quan tâm và hợp tác cùng phát triển.

Trong bối cảnh châu Á - Thái Bình Dương đang trở thành khu vực phát triển năng động, ASEAN đã trở thành đối tác không thể thiếu trong cơ chế hợp tác của các nước lớn như Mỹ, Trung Quốc, Nga... Ngoài ra, ASEAN hiện còn thu hút sự chú ý của các quốc gia khác trong và ngoài khu vực châu Á - Thái Bình Dương như Nhật Bản, Ấn Độ và Hàn Quốc, Australia... Với chính sách “Đàn chim nhận bay hướng về châu Á”, Nhật Bản đã thành công trong việc thiết lập quan hệ kinh tế với các nước ASEAN trong thế kỷ XX và đang thúc đẩy hơn nữa trong thế kỷ XXI. Việc thực hiện chính sách “Hành động phía Đông” của Ấn Độ và chính sách “Quan tâm đến châu Á nhiều hơn” của Australia, cũng là những minh chứng sống động thể hiện tầm quan trọng đang lên của ASEAN trong thế kỷ XXI (Trịnh Thị Hoa, 2018).

Tuy nhiên, để tạo được ảnh hưởng sâu rộng, đủ sức cạnh tranh ảnh hưởng với các cường quốc lớn, các tổ chức khu vực khác trên thế giới, các nhà lãnh đạo ASEAN đã nhìn nhận việc cần phải tạo được sức mạnh liên kết hơn nữa trong nội khối. Vì vậy, ngay từ cuối thế kỷ XX, ý thức về một AC đã được hình thành, khi các nhà Lãnh đạo thông qua “Tầm nhìn ASEAN 2020”. Trên cơ sở những thành tựu đã đạt được, với mong muốn xây dựng một cộng đồng thịnh vượng và hòa bình ở Đông Nam Á, hướng tới xây dựng Hiệp hội thành một tổ chức hợp tác liên Chính phủ liên kết sâu rộng hơn và ràng buộc hơn trên cơ sở pháp lý là Hiến chương ASEAN (Hồng Phong, 2018, tr.93), năm 2003, các Lãnh đạo ASEAN chính thức quyết định xây dựng AC vào năm 2020.

Tầm nhìn ASEAN 2020 đã xác định: Đến năm 2020, ASEAN sẽ thiết lập được

một khu vực Đông Nam Á hòa bình và ổn định, trong đó mỗi quốc gia thành viên đều có được hòa bình, các vấn đề gây nên xung đột sẽ được loại bỏ thông qua việc tôn trọng công lý và pháp quyền cũng như tăng cường khả năng phục hồi của các quốc gia và khu vực (ASEAN vision 2020, 2012). Theo “Tầm nhìn ASEAN 2020”, các quốc gia Đông Nam Á sẽ tạo được một khu vực có tính hài hòa dân tộc, có sự phát triển năng động, có sự đùm bọc lẫn nhau nhưng vẫn đảm bảo tính hướng ngoại. Đó sẽ là 1 cộng đồng “gắn kết trong bản sắc chung”, “núi, sông, biển không còn chia cắt mà gắn kết với nhau trong tình hữu nghị, hợp tác và thương mại” (Bui Thanh Sơn, 2022). Như vậy, việc đề xuất ý tưởng xây dựng AC đã kịp thời đáp ứng được những yêu cầu cấp thiết của quá trình xây dựng và phát triển ASEAN cũng như chính các quốc gia thành viên.

Trên cơ sở Tầm nhìn ASEAN 2020, , tháng 10/2003, Hội nghị thượng đỉnh ASEAN 9 đã được tổ chức tại Bali. Với chủ đề "Hướng tới một cộng đồng kinh tế, an ninh và văn hóa, xã hội ASEAN" Lãnh đạo các nước ASEAN đã cùng ký Tuyên bố Hòa hợp ASEAN II (Tuyên bố Ba-li II), nhất trí đề ra mục tiêu hình thành AC vào năm 2020.

AC sẽ được thành lập bao gồm ba trụ cột là: Cộng đồng An ninh (ASEAN Security Community - ASC) (về sau đổi thành Cộng đồng Chính trị - An ninh ASEAN (APSC), Cộng đồng Kinh tế (ASEAN Economic Community - AEC) và Cộng đồng Văn hóa -Xã hội (ASEAN Socio-Cultural Community - ASCC). Với ba trụ cột này, AC sẽ có được sự “gắn kết chặt chẽ và hỗ trợ lẫn nhau nhằm mục đích bảo đảm hòa bình lâu dài, ổn định và thịnh vượng chung trong khu vực”

(“Declaration of ASEAN Concord II (Bali Concord II”, 2003).

Để xây dựng được 3 trụ cột tạo cơ sở để hiện thực hóa AC vào năm 2020, ASEAN đã đề ra các Kế hoạch hành động, trong đó có phần quan trọng là thực hiện Sáng kiến Hội nhập ASEAN (IAI) nhằm thu hẹp khoảng cách phát triển và nâng cao năng lực cạnh tranh của ASEAN với tư cách là một khu vực, đồng thời cung cấp khuôn khổ cho hợp tác khu vực, qua đó các thành viên ASEAN phát triển hơn sẽ có thể giúp đỡ các quốc gia thành viên khác (Association of Southeast Asian Nations, 2009, tr. 95). Theo đó, IAI đã hỗ trợ bốn thành viên mới nhất là Campuchia, Lào, Myanmar và Việt Nam hội nhập toàn diện vào nền kinh tế khu vực.

Có thể nói rằng, với việc gắn kết các thành viên ASEAN bằng cách chuyển từ Hiệp hội thành Cộng đồng là cách để ASEAN đẩy mạnh liên kết kinh tế với nhiều đối tác trong và ngoài khu vực. Mục tiêu này được thực hiện trên cơ sở những kết quả đã đạt được của các chương trình hành động Hà Nội, Viêng Chăn trước đó.

Tuy nhiên, những biến động của thế giới trong những năm đầu thế kỷ XXI đã buộc ASEAN phải có sự thích ứng mới. Khi môi trường chính trị - an ninh đang biến đổi đến chóng mặt, môi trường kinh tế cũng đang đứng trước những thách thức không nhỏ, việc hiện thực hóa AC sẽ giúp các quốc gia trong khu vực có thể đủ sức mạnh để vươn lên, đứng vững, cạnh tranh và phát triển. Chính vì vậy đến Hội nghị Cấp cao ASEAN-13 (tháng 11/2007) các nước ASEAN đã quyết định thông qua Hiến chương ASEAN và rút ngắn thời gian hoàn thành mục tiêu hình thành AC để chuyển đổi ASEAN thành một thị trường, cơ sở sản xuất duy nhất, có tính cạnh tranh

cao và hội nhập hoàn toàn vào cộng đồng toàn cầu vào năm 2015 (2007 Chairman's statement of the 13th ASEAN summit "One ASEAN at the heart of dynamic ASIA, 2007)

Năm 2008, cuộc khủng hoảng tài chính thế giới đã làm lay chuyển nền kinh tế toàn cầu và tác động mạnh mẽ tới tất cả các quốc gia, vùng lãnh thổ. Trong bối cảnh đó, Hội nghị Cấp cao ASEAN-14 (tháng 2/2009) đã thông qua Tuyên bố về Lộ trình xây dựng AC kèm theo 3 Kế hoạch tổng thể xây dựng 3 trụ cột cho AC và Kế hoạch triển khai IAI giai đoạn 2 (2009-2015). Đây là chương trình hành động tổng thể thay thế cho Chương trình hành động Viêng chăn để đẩy nhanh quá trình hình thành AC vào năm 2015.

Với các kế hoạch hành động cụ thể, đến năm 2013, ASEAN đã đạt được những thành quả đáng ghi nhận. Trên lĩnh vực hợp tác chính trị - an ninh những nguyên tắc và chuẩn mực của các hiệp ước khu vực như: Hiệp ước hữu nghị và hợp tác Đông Nam Á (TAC), Hiệp ước về khu vực Đông Nam Á không có vũ khí hạt nhân (SEANWFZ), Tuyên bố về ứng xử của các bên ở Biển Đông... đã tiếp tục được nâng tầm và trở thành nền tảng chỉ đạo quan hệ trong và ngoài ASEAN. Nhiều vấn đề khác mang tính thách thức toàn cầu như: nhân quyền, di cư, an ninh ở Biển Đông và các thách thức an ninh phi truyền thống... đã được coi trọng và đưa vào thảo luận trong chương trình nghị sự. Trên lĩnh vực hợp tác kinh tế, ASEAN đã tạo được một thị trường chung tạo đà cho sự tăng trưởng nội khối. Trong vòng 7 năm, từ năm 2007 đến năm 2013, giao dịch thương mại và đầu tư ASEAN tăng từ 1.600 tỷ USD lên 2.500 tỷ USD; đầu tư trực tiếp vào khu vực tăng gần 50% từ 84 tỷ USD lên 122 tỷ USD

(Phạm Bình Minh, 2016). Trên lĩnh vực văn hóa xã hội, các vấn đề như giáo dục, y tế, phúc lợi xã hội, môi trường, ứng phó với thiên tai, dịch bệnh và thảm họa môi trường... đều có những bước tiến vượt bậc. Số lượng người nghèo và cực nghèo ở các quốc gia thành viên ASEAN đã giảm tới 4 lần; trong khi đó, số lượng người thuộc tầng lớp trung lưu tăng gấp 6 lần, từ 50 triệu người (năm 2004) lên 300 triệu người (năm 2014) ((Phạm Bình Minh, 2016).

Trên lĩnh vực hợp tác, với định hướng là một khu vực mở, ASEAN đã thành công trong các hoạt động hợp tác quốc tế với các khuôn khổ: ASEAN+1, ASEAN+3, Hội nghị cấp cao Đông Á (EAS), Diễn đàn khu vực ASEAN; thiết lập quan hệ đối tác chiến lược với 7 nước là Trung Quốc, Hàn Quốc, Nhật Bản, Hoa Kỳ, Úc, New Zealand, Ấn Độ và quan hệ đối tác toàn diện với Nga, Liên minh châu Âu (EU) và Canada. Những thành tựu mà ASEAN thu được đã thúc đẩy nhanh sự ra đời của AC vào ngày 30/12/2015.

Sự hình thành AC là kết quả của những chương trình hành động cụ thể, có hiệu quả mà các quốc gia thành viên đã nỗ lực tạo nên. Nó đáp ứng yêu cầu phát triển chung của khu vực, của từng quốc gia trong xu thế hội nhập và phát triển. AC ra đời là động lực, là bước ngoặt quan trọng để các quốc gia ở Đông Nam Á đẩy nhanh tăng trưởng, tạo nên sức cạnh tranh đối với các nước lớn trên thế giới.

Sau gần 10 năm hình thành, cả 3 trụ cột của AC đều đã có được những thành tựu nổi bật, chứng minh cho sự phát triển của Cộng đồng. Trong thành tựu chung đó, với tư cách là thành viên, Việt Nam cũng đã có những đóng góp tích cực từ khi ý tưởng xây dựng cộng đồng được đưa ra cho tới ngày nay.

2.2. Những đóng góp của Việt Nam trong quá trình hình thành và phát triển của Cộng đồng ASEAN

Việt Nam là quốc gia đầu tiên ở bán đảo Đông Dương và là quốc gia thứ 7 ở Đông Nam Á gia nhập vào ASEAN (28/7/1995). Kể từ khi gia nhập và tổ chức khu vực cho đến nay, Việt Nam đã 3 lần giữ cương vị chủ tịch ASEAN, vào các năm 1998, 2010 và 2020. Năm 2000 -2001, Việt Nam là Chủ tịch Ủy ban thường trực ASEAN (ASC) khóa 34 và Chủ tịch Diễn đàn khu vực ASEAN (ARF). Năm 2022 Việt Nam là Chủ tịch luân phiên Ủy ban các nước ASEAN tại Buenos Aires (ACBA). Dù trên cương vị là chủ tịch hay chỉ là một thành viên của tổ chức khu vực, Việt Nam cũng đã có nhiều đóng góp cho sự hình thành và phát triển của AC.

2.2.1. Đối với sự hình thành Cộng đồng ASEAN

Năm 1995 Việt Nam gia nhập ASEAN đã đánh dấu sự chấm dứt xung đột giữa các nước Đông Dương với tổ chức này. Trong suốt 4 năm sau đó, Việt Nam đã tích cực thúc đẩy để kết nạp các nước còn lại là Lào, Myanmar và Campuchia vào ASEAN. Điều này đã góp phần quan trọng vào việc mở rộng phạm vi và tăng cường sự lớn mạnh của ASEAN.

Ngay sau khi gia nhập vào ASEAN, Việt Nam đã thể hiện rõ vai trò tích cực của một quốc gia thành viên. Tại Hội nghị cấp cao ASEAN năm 1997, cùng với các nước thành viên khác, Việt Nam đã có những ý kiến đóng góp cho văn kiện Tầm nhìn ASEAN 2020.

Sau 3 năm gia nhập, năm 1998 Việt Nam trở thành Chủ tịch của ASEAN. Trên cương vị mới, Việt Nam đã tổ chức thành công Hội nghị cấp cao ASEAN 6 tại Hà Nội. Đây là hội nghị đầu tiên bắt đầu triển

khai cho quá trình thực hiện Tầm nhìn ASEAN 2020 với mục tiêu hình thành AC. Để hiện thực hóa điều đó, Hội nghị đã thông qua Kế hoạch hành động Hà Nội (HPA).

HPA là kế hoạch đầu tiên trong một loạt các kế hoạch hành động được xây dựng để hiện thực hóa các mục tiêu của Tầm nhìn ASEAN 2020. HPA gồm 10 nội dung chính, đề cập tới các vấn đề quan trọng trong sự phát triển của ASEAN như: hợp tác tài chính, kinh tế; phát triển khoa học công nghệ, xã hội, nguồn nhân lực; bảo vệ môi trường và sự phát triển bền vững; tăng cường hòa bình an ninh khu vực; cải thiện vai trò của ASEAN trong cấu trúc khu vực... Thời gian thực hiện HPA là sáu năm (từ năm 1999 đến năm 2004). Tiến độ thực hiện sẽ được xem xét ba năm một lần để trùng với các Cuộc họp cấp cao ASEAN (1998 Ha Noi plan of action, 1998).

HPA được thực hiện trong thời điểm các nước Đông Nam Á đang chịu những ảnh hưởng nặng nề từ cuộc khủng hoảng tài chính khu vực. Chính vì vậy, để tiến tới được mục tiêu, HPA đã tập trung vào việc khôi phục và thúc đẩy tăng trưởng kinh tế trong khu vực cũng như khắc phục những hậu quả về mặt xã hội của cuộc khủng hoảng đối với các nước thành viên. Vì vậy, Hội nghị cấp cao ASEAN 6 cũng đã thông qua Tuyên bố Hà Nội và Tuyên bố về các biện pháp đẩy mạnh đầu tư và thương mại, đưa ra những biện pháp ngắn hạn và dài hạn nhằm cải thiện hơn nữa môi trường đầu tư và thương mại của ASEAN.

Trong các văn kiện thông qua tại Hội nghị cấp cao ASEAN 6, Việt Nam đã đưa ra các ý tưởng và đề xuất có giá trị nhằm thu hẹp khoảng cách giữa các quốc gia thành viên, là cơ sở để đi tới một AC gắn kết bền vững. Tuyên bố Hà Nội năm 1998

khẳng định “Chúng tôi sẽ nỗ lực thu hẹp khoảng cách về trình độ phát triển giữa các quốc gia thành viên và giảm nghèo đói cũng như chênh lệch kinh tế xã hội thông qua hợp tác tiểu vùng chặt chẽ hơn” (Hà Nội Declaration of 1998, 1998). Điều này tiếp tục được Việt Nam nhấn mạnh trong Tuyên bố Hà Nội năm 2001 “Chúng tôi quyết tâm thúc đẩy, thông qua các nỗ lực chung, hợp tác hiệu quả và hỗ trợ lẫn nhau để thu hẹp khoảng cách phát triển giữa các quốc gia thành viên ASEAN và giữa ASEAN với phần còn lại của thế giới vì sự tăng trưởng năng động và bền vững của khu vực và sự thịnh vượng của tất cả người dân Đông Nam Á” (Hà Nội Declaration On Narrowing Development Gap For Closer ASEAN Integration Hanoi, 2001).

Với nhiều hoạt động tích cực, những nội dung của Kế hoạch hành động và Tuyên bố Hà Nội đã được Việt Nam và các thành viên ASEAN nỗ lực thực hiện. Đồng thời, Việt Nam cũng đã tham gia vào quá trình soạn thảo, ký kết và thực hiện Hiến chương ASEAN (2007). Đây là văn kiện quan trọng tạo khung pháp lý và khuôn khổ thể chế để hỗ trợ các quốc gia trong ASEAN cùng thực hiện mục tiêu xây dựng cộng đồng. Thông qua đó, Việt Nam đã thể hiện rõ vai trò là “một nhân tố quan trọng, góp phần giữ vững các nguyên tắc cơ bản, định hướng phát triển đúng ASEAN, duy trì và tăng cường đoàn kết, nhất trí trong Hiệp hội (Hồng Phong, 2018, tr.103). Những thành tựu ASEAN đã đạt được góp phần quan trọng vào việc đẩy nhanh quá trình hiện thực hóa AC.

Tháng 1/2010, Việt Nam lần thứ 2 đảm nhận cương vị Chủ tịch luân phiên của ASEAN. Chủ đề mà Việt Nam xác định cho năm 2010 là: “*Hướng tới AC: Từ tầm*

nhìn tới hành động”. Với chủ đề này, Việt Nam tập trung vào các ưu tiên: Thúc đẩy đoàn kết và hợp tác ASEAN, đẩy mạnh liên kết khu vực nhằm hiện thực hóa mục tiêu xây dựng AC, hoàn tất việc đưa Hiến chương ASEAN vào cuộc sống; Mở rộng và tăng cường hơn nữa quan hệ hợp tác toàn diện giữa ASEAN với các bên đối tác; củng cố và duy trì vai trò quan trọng của ASEAN tại các khuôn khổ hợp tác khu vực, đóng góp cho hòa bình, ổn định và phát triển ở khu vực châu Á-Thái Bình Dương... (Hướng tới AC: Từ tầm nhìn tới hành động, 2010). Cùng với đó, Việt Nam đã phối hợp với các nước thành viên khác của ASEAN có những hoạt động cụ thể để đẩy nhanh tiến độ xây dựng 3 trụ cột, đảm bảo sẽ thực hiện được mục tiêu hình thành AC vào năm 2015.

Có thể nói, trong năm 2010, trên cương vị chủ tịch ASEAN, Việt Nam đã tích cực tham vấn, chủ động định hướng các Hội nghị quan trọng của ASEAN cũng như đề xuất nhiều sáng kiến liên quan. Việt Nam đã tổ chức thành công gần 400 cuộc họp và sự kiện, trong đó có: Hội nghị Cấp cao ASEAN; Hội nghị cấp cao giữa ASEAN với các bên đối tác; Hội nghị của các Hội đồng Cộng đồng cấp Bộ trưởng; Hội nghị Bộ trưởng chuyên trách thuộc các kênh hợp tác khác nhau của ASEAN (quốc phòng, kinh tế, tài chính,...), và nhiều hoạt động giữa ASEAN và các bên Đối tác. Về cơ bản các hội nghị trong năm của ASEAN đều tập trung bàn bạc và đưa ra các quyết sách để đẩy nhanh việc thực hiện Lộ trình xây dựng AC trên cả 3 trụ cột. Các hội nghị này đã thể hiện rõ vai trò chủ động và đóng góp rất có ý nghĩa của Việt Nam trong sự phát triển của ASEAN nói chung, thúc đẩy tiến trình xây dựng AC nói riêng. Đặc biệt, với Kế hoạch tổng thể về kết nối

ASEAN được thông qua tại Hội nghị cấp cao ASEAN 17, Việt Nam đã góp phần tăng cường đoàn kết, liên kết và hợp tác khu vực, mở rộng và làm sâu sắc hơn quan hệ của ASEAN với các đối tác, không ngừng nâng cao vai trò, vị thế quốc tế của Hiệp hội, hiện thực hóa mục tiêu hình thành AC. Có thể nói rằng, năm Chủ tịch ASEAN của Việt Nam đã một tạo đà mới cho ASEAN cả về đoàn kết, cũng như tiến tới xây dựng AC và phát huy vai trò của khu vực (Đức Dương, 2010).

Sau khi hoàn thành nhiệm vụ trên cương vị Chủ tịch ASEAN năm 2010, Việt Nam tiếp tục tham gia đầy đủ và sâu rộng vào các hoạt động hợp tác trên tất cả các lĩnh vực: chính trị - an ninh, kinh tế, văn hóa – xã hội và quan hệ đối ngoại. Việt Nam tiếp tục đóng vai trò tiên phong trong việc thực hiện các ưu tiên hướng tới AC, với nhiều nỗ lực trong xây dựng và hiện thực hóa các văn kiện, quyết định chiến lược của ASEAN trong giai đoạn mới, như Tuyên bố về AC trong Cộng đồng toàn cầu (2011), Tuyên bố EAS về các nguyên tắc quan hệ cùng có lợi (2011), Tuyên bố ASEAN về Nhân quyền (2012). Đồng thời, Việt Nam cũng đã thực hiện nghiêm túc, đầy đủ các cam kết và thỏa thuận được đề ra trong những năm 2011 - 2015, trọng tâm là Lộ trình xây dựng AC (2009-2015) và Sáng kiến liên kết ASEAN, góp phần đẩy nhanh quá trình hình thành AC vào năm 2015.

Như vậy, AC ra đời năm 2015 là thành quả to lớn của ASEAN sau 48 năm thành lập. Sự kiện này đánh dấu mốc lịch sử trong tiến trình liên kết khu vực và tạo thêm động lực mới cho ASEAN trong giai đoạn phát triển tiếp theo. Đây cũng là kết quả từ những nỗ lực không mệt mỏi của các nước thành viên ASEAN, trong đó có Việt Nam.

2.2.2. Đối với sự phát triển của AC từ năm 2015 đến nay

Sau khi AC hình thành, Việt Nam cùng các thành viên khác đã tích cực triển khai các hoạt động để xây dựng Cộng đồng, thực hiện nghiêm túc các cam kết và đề xuất sáng kiến trong nhiều lĩnh vực; đáng chú ý, Việt Nam là một trong những nước có tỉ lệ thực hiện cao nhất các biện pháp ưu tiên trong Kế hoạch tổng thể xây dựng Cộng đồng Kinh tế ASEAN (Nửa thế kỷ ASEAN và những mốc son lịch sử, 2017, tr 5). Các hoạt động sẽ dựa trên những nội dung được nêu ra trong Tầm nhìn AC 2025. Trong tầm nhìn AC 2025, các nước cam kết: Quyết tâm củng cố AC, xây dựng và làm sâu sắc hơn quá trình hội nhập để hiện thực hóa một AC dựa trên luật lệ, hướng đến con người, lấy con người làm trung tâm, nơi người dân được hưởng các quyền con người và coi trọng ý thức đoàn kết, bản sắc chung theo mục tiêu và nguyên tắc của Hiến chương ASEAN (ASEAN community vision 2025, 2015). Ngoài tầm nhìn AC 2025, Việt Nam tiếp tục thể hiện được những đóng góp của mình khi tiếp tục có nhiều sáng kiến, tham gia xây dựng nhiều văn kiện quan trọng, trở thành nền tảng quan trọng cho sự hợp tác, phát triển trong ASEAN như Kế hoạch tổng thể về Kết nối ASEAN 2025 (MPAC 2025); Kế hoạch Hành động Hà Nội trong khuôn khổ Diễn đàn Khu vực ASEAN (Hanoi Action Plan for ARF)... Đồng thời, Việt Nam cũng là nòng cốt trong thúc đẩy đoàn kết, thống nhất nội khối. Những sáng kiến của Việt Nam đã góp phần quan trọng vào trong sự phát triển chung của ASEAN. Riêng trong lĩnh vực kinh tế, trong giai đoạn 2009 - 2019 ASEAN đã đạt mức tăng trưởng trung bình 5,1% (ASEAN Secretariat, 2022, tr.2).

Năm 2020, Việt Nam lần thứ 3 được giữ cương vị Chủ tịch ASEAN trong bối cảnh đại dịch COVID - 19 đang hoành hành và gây nên những tổn thất nghiêm trọng cho các nước thành viên. Mặc dù trong hai nhiệm kỳ trước đó, Việt Nam đã hoàn thành tốt nhiệm vụ của mình, góp phần quan trọng vào sự hình thành và phát triển của AC, tuy nhiên, đứng trước những thử thách do đại dịch COVID - 19 gây ra, Việt Nam đã phải nỗ lực hết sức để thực hiện thành công vai trò của mình.

Với chủ đề của ASEAN năm 2020 là “Gắn kết và chủ động thích ứng”, Việt Nam đã đảm nhận trách nhiệm điều phối các hoạt động của ASEAN trong năm, định hướng các chương trình và kế hoạch hành động, các ưu tiên và sáng kiến để vận hành AC cũng như phát triển các mối quan hệ giữa ASEAN với các nước nội khối cũng như các đối tác bên ngoài. Mặc dù các nước đều đang tập trung đối phó với tình trạng y tế, xã hội đang trở nên nghiêm trọng do sự bùng phát dữ dội của dịch COVID - 19, song, với quyết tâm và trách nhiệm của Chủ tịch ASEAN, Việt Nam đã minh chứng rõ sự chủ động thích ứng của thông qua nhiều hoạt động. Cụ thể, Việt Nam đã vận động và tổ chức thành công các cuộc họp trong khuôn khổ ASEAN và giữa ASEAN với các đối tác theo hình thức trực tuyến hoặc bán trực tuyến. Trong năm 2020, Việt Nam đã tổ chức thành công cuộc họp Cấp cao ASEAN 36 và 37, cùng hơn 30 cuộc họp cấp bộ trưởng và tương đương; Hội nghị Nhóm Đặc trách cấp cao về Hội nhập kinh tế ASEAN lần thứ 37 (2/2020); Hội nghị Quan chức cao cấp về Cộng đồng Văn hóa-Xã hội ASEAN (2/2020); Hội nghị trực tuyến liên ngành giữa các quan chức cao cấp ASEAN-Mỹ (4/2020) nhằm thúc đẩy phối hợp và hợp

tác trong ứng phó với dịch bệnh COVID-19; Hội nghị trụ bị Quan chức cao cấp ASEAN (Prep-SOM) (6/2020); các cuộc họp tham vấn chung ASEAN (JMC), và Hội nghị đặc biệt của các quan chức cao cấp (SOM) (6/2020); Hội nghị trực tuyến của Nhóm công tác liên ngành trực thuộc Hội đồng Điều phối ASEAN về Ứng phó các tình huống y tế công cộng khẩn cấp (10/2020)...

Đặc biệt, Việt Nam đã đề xuất 3 định hướng ưu tiên chính cho sự phát triển của Cộng đồng kinh tế ASEAN là: thúc đẩy liên kết và kết nối nội khối ASEAN, đẩy mạnh quan hệ đối tác vì hòa bình và phát triển bền vững, và nâng cao năng lực thích ứng và hiệu quả hoạt động của ASEAN. Trong số 13 sáng kiến, ưu tiên về hợp tác kinh tế mà Việt Nam đưa ra trong năm 2020, hai sáng kiến “Xây dựng Chỉ số Hội nhập số ASEAN” và “Kết nối các trung tâm đổi mới sáng tạo ASEAN” đã được hoàn thành tại thời điểm diễn ra Hội nghị AEM lần thứ 52 (8/2020) (Đăng Cẩm Tú, 2021, tr.191). Đối với các sáng kiến về công tác kiểm soát dịch COVID-19, triển khai Kế hoạch phục hồi tổng thể sau dịch, Việt Nam đã chủ động dẫn dắt, thực hiện các quốc gia thành viên thực hiện theo đúng tinh thần của chủ đề năm “gắn kết, chủ động và thích ứng”. Trong đó nổi bật là sáng kiến thành lập Nhóm công tác liên ngành ASEAN về ứng phó các tình huống y tế khẩn cấp (ACCWG-PHE) nhằm thúc đẩy phối hợp đồng bộ, liên ngành của cả AC ứng phó với các diễn biến phức tạp của dịch COVID-19.

Với các hoạt động tích cực và nhiều sáng kiến có giá trị, Việt Nam đã thực hiện tốt vai trò của năm chủ tịch ASEAN 2020, tiếp tục đẩy mạnh công cuộc xây dựng Cộng đồng với nhiều thành tựu nổi bật: ký

kết thành công Hiệp định Đối tác Kinh tế toàn diện khu vực (RCEP), các vấn đề về hợp tác an sinh, xã hội tiếp tục được bảo đảm, quan hệ đối ngoại đi vào chiều sâu, thực chất và hiệu quả hơn (Mạnh Hùng, 2020). Năm 2021, ASEAN đã thu hút tổng cộng 175 tỷ Đô la Mỹ vốn FDI, trở thành nước tiếp nhận FDI lớn thứ ba trên thế giới sau Mỹ và Trung Quốc. GDP của ASEAN năm 2021, đạt 3,4 nghìn tỷ Đô la Mỹ, đã vượt hơn so với con số 3,2 nghìn tỷ Đô la Mỹ vào năm 2019 (ASEAN Secretariat, 2022, tr.2). Với những thành quả đó, vai trò, uy tín quốc tế của ASEAN ngày càng được nâng cao.

Có thể nói rằng, năm 2020 các nước ASEAN đã phải gánh chịu những tổn thất vô cùng nặng nề từ dịch COVID - 19. Song, bằng sự linh hoạt, chủ động và sáng tạo trong công tác điều hành, chỉ đạo, Việt Nam đã góp phần tiếp tục xây dựng một AC vững mạnh hơn, củng cố sự đoàn kết và vai trò trung tâm của ASEAN trong cấu trúc khu vực, góp phần vào sự nghiệp chung của ASEAN cũng như sự nghiệp bảo vệ hòa bình, ổn định và phát triển bền vững trong khu vực và trên thế giới.

Kết thúc nhiệm kỳ Chủ tịch ASEAN 2020, Việt Nam tiếp tục có những đóng góp tích cực và sự phát triển của AC cả trong phạm vi nội khối và trong các vấn đề quốc tế. Trong đó có việc tổ chức thành công Diễn đàn cấp cao ASEAN về hợp tác tiểu vùng vì tăng trưởng bao trùm và phát triển bền vững vào năm 2021. Đây là diễn đàn đầu tiên của ASEAN về chủ đề này. Chính vì vậy, việc Việt Nam tổ chức thành công diễn đàn đã tạo điều kiện thuận lợi cho các nước ASEAN với các đối tác, tổ chức khu vực và quốc tế cùng trao đổi, thảo luận nhiều vấn đề liên quan đến sự phát triển của tiểu vùng.

Trong năm 2022, tại cuộc họp lần thứ 8 Nhóm Công tác liên ngành ASEAN về ứng phó các tình huống y tế khẩn cấp (ACCWG-PHE) và Hội nghị tham vấn chung ASEAN (JCM), Việt Nam đã tiếp tục khẳng định quan điểm và đóng góp của mình đối với sự phát triển của AC khi cùng các thành viên khác của ASEAN cam kết tiếp tục dành ưu tiên cao cho tiến trình xây dựng AC. Đồng thời, Việt Nam khẳng định sự ủng hộ của mình đối với các ưu tiên của Chủ tịch ASEAN 2022 về vấn đề xây dựng AC trong bối cảnh mới. Đặc biệt, Việt Nam đã có sự đánh giá cao nỗ lực của Nhóm đặc trách cao cấp (HLTF) về xây dựng Tầm nhìn AC sau 2025. Qua đó, Việt Nam đã đề nghị Nhóm HLTF phối hợp chặt chẽ với cả ba trụ cột Cộng đồng và bám sát lộ trình công tác để bảo đảm tiến độ và hiệu quả của việc xây dựng AC sau đại dịch COVID.

Những đóng góp và sự ủng hộ của Việt Nam đã góp phần củng cố hơn nữa những biện pháp và hành động của các quốc gia thành viên trong quá trình xây dựng AC.

Phát huy vai trò và trách nhiệm của một quốc gia thành viên, trong năm 2023, Việt Nam tiếp tục có những đóng góp quan trọng trong sự phát triển của cộng đồng. Trong đó, thông điệp xuyên suốt mà Việt Nam muốn truyền tải đó là: tinh thần đoàn kết ASEAN, quyết tâm đóng góp thực chất, hiệu quả cho công cuộc xây dựng AC. Với tinh thần đó, Việt Nam đã có những đóng góp xuyên suốt trên cả ba trụ cột chính trị, an ninh kinh tế và văn hóa xã hội. Các đóng góp và đề xuất của Việt Nam được đánh giá là hài hòa, cân bằng, vừa góp phần dung hòa khác biệt giữa các nước, vừa thúc đẩy hợp tác nội khối và hợp tác giữa ASEAN với các đối

tác (Phạm Hà, 2023). Đồng thời, với những nỗ lực của Việt Nam cũng như các nước thành viên, nền kinh tế ASEAN đã có bước phục hồi và tăng trưởng kể từ năm 2022. Tỷ lệ lạm phát của ASEAN dự kiến sẽ giảm từ 4,1% vào năm 2023 xuống 3,2% vào năm 2024 và 3,0% vào năm 2025. Đầu tư trực tiếp nước ngoài (FDI) vào ASEAN tăng lên 0,3% từ năm 2022 đến năm 2023. Đồng thời các nền kinh tế ASEAN dự kiến sẽ tăng trưởng nhẹ, đạt 4,6% vào năm 2024 và tăng lên 4,7% vào năm 2025 (ASEAN economic outlook 2024, 2024).

Tuy nhiên, trong suốt quá trình hình thành và phát triển của AC, ASEAN cũng phải đối mặt với nhiều thách thức lớn như tác động của biến đổi khí hậu, vấn đề di cư và lao động, sự gia tăng của các vấn đề an ninh mạng và bất ổn kinh tế toàn cầu. Đại dịch COVID-19 đã ảnh hưởng nghiêm trọng đến khu vực và đặt ra yêu cầu tăng cường hơn nữa năng lực hợp tác y tế, phát triển các cơ chế ứng phó khẩn cấp và xây dựng khả năng phục hồi kinh tế. Mặc dù vậy, vượt qua những trở ngại đó, Việt Nam cùng với các quốc gia trong khu vực tạo nên một ASEAN đoàn kết, ổn định và vị thế ngày càng được nâng cao.

Có thể thấy rằng, với tinh thần chủ động, tích cực và có trách nhiệm, trong suốt quá trình hình thành và phát triển của AC, Việt Nam không chỉ nghiêm túc hoàn thành các cam kết và nghĩa vụ của một nước thành viên, mà còn có nhiều đóng góp quan trọng cho sự phát triển và lớn mạnh của ASEAN. Những đóng góp quan trọng của Việt Nam đã góp phần thúc đẩy lợi ích của các quốc gia ASEAN, từng bước xây dựng nên một AC hòa bình, ổn định, thịnh vượng và tiếp tục phát triển trong tương lai.

2.3. Một số nhận xét chung về những đóng góp của Việt Nam đối với sự hình thành và phát triển của Cộng đồng ASEAN

Mặc dù gia nhập vào ASEAN khá muộn, song, kể từ khi trở thành thành viên chính thức của tổ chức khu vực, Việt Nam đã không ngừng có những đóng góp tích cực cho sự phát triển của ASEAN. Đóng góp của Việt Nam đối với ASEAN thể hiện trên tất cả các lĩnh vực: kinh tế, chính trị - an ninh, văn hóa - xã hội. Đặc biệt, Việt Nam đã thể hiện rõ tính tích cực và có trách nhiệm trong suốt quá trình hình thành và phát triển của AC.

Với quá sự hình thành và phát triển của AC, Việt Nam đã tham gia đóng góp từ khi hình thành ý tưởng đến khi hiện thực hóa. Trong quá trình đó, Việt Nam đã luôn luôn chủ động, tích cực và sáng tạo khi đề xuất các sáng kiến, xây dựng các kế hoạch, chương trình hành động để thúc đẩy nhanh quá trình hình thành AC.

Vai trò và những đóng góp của Việt Nam được thể hiện rõ nhất trong các nhiệm kỳ Chủ tịch ASEAN (1998, 2010, 2020). Những nhiệm kỳ này đều gắn liền với những biến động đặc biệt của thế giới và khu vực. Do vậy, việc Việt Nam đã hoàn thành tốt vai trò của mình trên cương vị chủ tịch đã tạo nên những bước chuyển lớn cho sự hình thành và phát triển của AC.

Ngoài vai trò Chủ tịch ASEAN, trên cương vị là thành viên của tổ chức khu vực, Việt Nam cũng có những sáng kiến, ý tưởng, cũng như có nhiều hoạt động để thúc đẩy sự hình thành, phát triển của cả 3 trụ cột. Qua đó đóng góp tích cực vào việc nâng tầm vị thế của ASEAN trên thế giới.

Việc tích cực tham gia xây dựng và phát triển AC đã mang lại cho Việt Nam những lợi ích quan trọng và thiết thực. Bởi

việc ASEAN có được môi trường hòa bình và ổn định sẽ thuận lợi cho an ninh và phát triển của đất nước, hỗ trợ đắc lực cho việc triển khai chính sách đối ngoại độc lập tự chủ, đa dạng hóa, đa phương hóa, hội nhập khu vực và quốc tế của Đảng và Nhà nước Việt Nam.

Bên cạnh những đóng góp to lớn đó, có thể nhận thấy rằng vai trò của Việt Nam trong sự hình thành và phát triển của ASEAN tập trung nhiều hơn vào các nhiệm kỳ Chủ tịch ASEAN. Chính vì vậy, trong những năm tiếp theo, Việt Nam sẽ cần phải tích cực hơn nữa trong việc tham gia các ý tưởng, sáng kiến để tăng cường hơn vai trò của mình trong AC.

3. Kết luận

AC hình thành vào cuối năm 2015 là sự tích tụ kết quả hợp tác ASEAN kể từ khi tổ chức này được thành lập vào năm 1967. AC ra đời đã phản ánh mức độ liên kết ASEAN, đưa ASEAN trở thành một tổ chức có mức độ liên kết cao hơn trước đây, khá chặt chẽ và có vai trò quan trọng ở khu vực.

Việt Nam đã đóng vai trò nòng cốt trong việc xác định mục tiêu, phương

hướng phát triển và hình thành các quyết sách lớn của ASEAN, như Tầm nhìn 2020 và các kế hoạch triển khai Tầm nhìn, Hiến chương ASEAN, Lộ trình xây dựng AC 2015, 2025 và nhiều thỏa thuận quan trọng khác, trong đó có kết nối và thu hẹp khoảng cách phát triển. Dù trên cương vị là thành viên hay là chủ tịch của ASEAN, Việt Nam vẫn luôn thể hiện được vai trò và vị trí của mình ở khu vực. Đặc biệt, qua 3 nhiệm kỳ Việt Nam làm chủ tịch, ASEAN đã có được những thành tựu to lớn, nhất là trong quá trình xây dựng và phát triển của các trụ cột: APSC, AEC và ASCC.

Việc Việt Nam tham gia và đóng góp vào sự hình thành và phát triển cả AC là minh chứng cho đường lối đối ngoại hội nhập, phát triển của Đảng và nhà nước. Sự tham gia của Việt Nam với những ưu tiên cho mục tiêu liên kết trong cộng đồng đã góp phần quan trọng tạo nên những thành tựu to lớn cho các trụ cột trong AC.

Trên cơ sở những thành tựu đã đạt được, sau khi hoàn thành Tầm nhìn ASEAN 2025, Việt Nam tiếp tục sẽ có những đóng góp để thực hiện xây dựng AC theo Tầm nhìn ASEAN 2040.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

- Association of Southeast Asian Nations (2009). *Roadmap for an ASEAN Community 2009 - 2015*. Public Affairs Office The ASEAN Secretariat
- Hồng Phong (2018). *Tìm hiểu về ASEAN*. Nxb Chính trị quốc gia sự thật
- Đặng Cẩm Tú (2021). *Gắn kết và chủ động thích ứng - Tầm nhìn và triển vọng của ASEAN sau năm 2025*. NXB Chính trị Quốc gia sự thật.
- Nửa thế kỷ ASEAN và những mốc son lịch sử*. (2017). Thông tin tuyên truyền TP Hồ Chí Minh, 9/2017
- 1998 *Ha Noi plan of action*. (1998). Truy xuất từ https://www.icnl.org/wp-content/uploads/Transnational_1998hanoi.pdf
- 2007 *Chairman's statement of the 13th ASEAN summit "One ASEAN at the heart of dynamic ASIA"*. (2007). Truy xuất từ <https://cil.nus.edu.sg/databasecil/2007-chairmans-statement-of-the-13th-asean-summit-one-asean-at-the-heart-of-dynamic-asia/>

- ASEAN vision 2020*. (2012). Truy xuất từ: <https://asean.org/asean-vision-2020/>
- ASEAN community vision 2025*. (2015). Truy xuất từ: <https://www.asean.org/wp-content/uploads/images/2015/November/aec-page/ASEAN-Community-Vision-2025.pdf>
- Declaration of ASEAN Concord II (Bali Concord II)*. (2003) <https://asean.org/declaration-of-asean-concord-ii-bali-concord-ii/>
- ASEAN economic outlook 2024*. (2024). Truy xuất từ <https://vntr.moit.gov.vn/news/asean-economic-outlook-2024>.
- ASEAN Secretariat. (2022). ASEAN Economic Integration Brief. Truy xuất từ https://asean.org/wp-content/uploads/2022/12/AEIB_No.12_9Dec2022.pdf
- Đức Dương (2010). *Dấu ấn nổi bật của Việt Nam trong năm Chủ tịch ASEAN 2010*. Truy xuất từ: <https://baochinhphu.vn/dau-an-noi-bat-cua-viet-nam-trong-nam-chu-tich-asean-2010-10244819.htm>.
- Ha Noi Declaration of 1998*. (1998). Truy xuất từ: <https://asean.org/ha-noi-declaration-of-1998-16-december-1998/>
- Ha Noi Declaration On Narrowing Development Gap For Closer ASEAN Integration Hanoi*. (2001). Truy xuất từ: <https://asean.org/ha-noi-declaration-on-narrowing-development-gap-for-closer-asean-integration-hanoi-vietnam23-july-2001/>.
- Phạm Hà (2023). *Dấu ấn Việt Nam trong ASEAN 2023: Chủ động, có trách nhiệm*. Truy xuất từ: <https://vov.vn/chinh-tri/dau-an-viet-nam-trong-asean-2023-chu-dong-co-trach-nhiem-post1068282.vov>.
- Trịnh Thị Hoa (2018). *Vai trò của ASEAN trong cấu trúc quyền lực ở châu Á - Thái Bình Dương thế kỷ XXI*. Truy xuất từ: <https://www.tapchiconsan.org.vn/web/guest/hoat-dong-cua-lanh-ao-ang-nha-nuoc/-/2018/49355/vai-tro-cua-asean-trong-cau-truc-quyen-luc-o-chau-a---thai-binh-duong-the-ky-xxi.aspx>
- Mạnh Hùng (2020). *Năm Chủ tịch ASEAN 2020 đã thành công toàn diện, trọn vẹn và thực chất*. Truy xuất từ: <https://dangcongsan.vn/thoi-su/nam-chu-tich-asean-2020-da-thanh-cong-toan-dien-tron-ven-va-thuc-chat-569798.html>.
- Hướng tới AC: Từ tầm nhìn tới hành động*. (2010). Truy xuất từ: <https://dangcongsan.vn/doi-ngoai/huong-toi-cong-dong-asean-tu-tam-nhin-toi-hanh-dong-1049.html>
- Phạm Bình Minh (2016). *ASEAN Community 2015 and Vietnam's contributions*. Truy xuất từ: <http://tapchiquptd.vn/en/research-and-discussion/asean-community-2015-and-vietnams-contributions/8779.html>
- Bui Thanh Sơn (2022) *Building on the ASEAN Community*. Truy xuất từ: <https://vietnamnet.vn/en/building-on-the-asean-community-2048024.html>